

**İTİBAR TEORİSİ: ULUSLARARASI HUKUKA UYUM
AÇISINDAN BİRLEŞTİRİCİ BİR TEORİ***

**REPUTATION THEORY: A UNIFYING THEORY ON
COMPLIANCE WITH INTERNATIONAL LAW**

Dilek Elvan ÇOKIŞLER**

ÖZ

Bu araştırma, devletlerin uluslararası hukuka neden uydukları konusunu Uluslararası ilişkiler teorileri açısından ele almaktadır. Devletleri uluslararası hukuka uymaya iten asıl etmenin, diğer devletler tarafından güvenilmez olarak tanınma korkusu olduğunu iddia eden İtibar Teorisi'nin; Realizm, Liberalizm ve İnşacılık olmak üzere Uluslararası ilişkiler disiplinine ait üç farklı teoriyi birleştiren bir yaklaşım olduğu savunulmaktadır. Literatür taramasına dayanan araştırmada, ilk olarak, Uluslararası Hukuk ve Uluslararası ilişkiler disiplinlerinin uyum konusuna bakış açılarındaki farklar üzerinde durulmuştur. Daha sonra; Realizm, Liberalizm ve İnşacılık teorilerinin devletlerin davranışlarında uluslararası hukukun yeri ve uyum konusundaki görüşlerine yer verilmiş, İtibar teorisinin hangi açılardan bu yaklaşımlarla benzer olduğu açıklanmış ve İtibar teorisinin birleştirici bir teori olarak görülmesi gerektiği iddia edilmiştir.

---

* Makale, yazarın 2015 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Deniz KIZILSÜMER ÖZER danışmanlığında hazırladığı "The Role of Compliance in Effectiveness of International Environmental Regimes: A Case of the Mediterranean Sea Regime" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Arş. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, elvanoz@adu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6958-6298>.

* Makale Geliş Tarihi: 01.07.2019
Makale Kabul Tarihi: 06.01.2020

Anahtar Kelimeler: Uyum, Uyum Teorileri, İtibar Teorisi, Uluslararası Hukuka Uyum, Uluslararası İlişkiler Teorileri.

ABSTRACT

This research deals with the question of why states comply with international law in terms of International Relations theories. It is argued that the “Reputation Theory”, which holds the main factor urging states to comply with international law to be the concern over recognition by other states as unreliable, is an approach that combines three different theories of the International Relations discipline, namely Realism, Liberalism and Constructivism. The literature review-based study first emphasizes the differences between the perspectives of International Law and International Relations disciplines on the subject of compliance; subsequently it discusses the views of Realism, Liberalism and Constructivism on the role of international law in the conduct of states and on compliance; finally, it explains the aspects in which the reputation theory is similar to the approaches of the former theories and maintains that the reputation theory should be regarded as a unifying theory.

Keywords: Compliance, Compliance Theories, Reputation Theory, Compliance with International Law, International Relations Theories.

GİRİŞ

Uluslararası Hukuk (UH), Uluslararası İlişkiler (Uİ) ve Hukuk disiplinleri arasında ortak bir payda konumundadır¹. Bu özelliği sayesinde daha güçlü bir disiplinlerarası karakter taşıması beklenir. Ancak iki disiplin arasında bu konudaki işbirliğinin kuvvetli olduğunu söylemek güçtür². Zayıf işbirliği³,

¹ Uluslararası ilişkiler disiplininde yaygın olan uygulamayı takip ederek, uluslararası ilişkiler, hukuk ve uluslararası hukuk terimleri, disiplin ya da bölüm adı olarak kullanıldığında ilk harfleri büyük, olgu ve durum olarak kullanıldığında küçük harfle yazılmışlardır.

² Benzer bir eleştiri Kingsbury ve Simmons tarafından da dile getirilmektedir. Her ikisi de Hukuk ve Uİ akademisyenlerinin uluslararası hukukun önemini değerlendirmelerindeki ve konuyu ele alış biçimlerindeki farka dikkat çekerek işbirliğinin gereğinin altını çizmektedir (Kingsbury, 1998: 368-369; Simmons, 2000: 327-328).

³ Aralarındaki ilişkiyi konu edinen araştırmaların azlığı ve devletler arası ilişkilerde uluslararası hukukun işlev ve öneminin iki tarafın akademisyenlerince de yeterince tartışılmamış olması, bahsi geçen ayrımın Türkçe alanyazına yansımaları şeklinde yorumlanabilir.

Hukukçuların daha pratik, Uluslararası ilişkilercilerin ise daha teorik bir yaklaşım benimsemesi gibi bir fark yaratmış görünmektedir. Uluslararası hukuk kurallarının yasal boyutu ve uygulamaları Hukukçular tarafından ele alınırken, uluslararası hukukun devlet davranışları üzerindeki etkilerinin teorik yönü Uİ akademisyenleri tarafından ele alınmaktadır.

Bu farklılık iki tarafın uluslararası hukuka uyum konusunu ele alış şekillerine de yansımıştır. Hukuk kökenli akademisyenler Henkin, Guzman ile Chayes ve Chayes'in verdikleri örneklerde bu fark görülebilmektedir. Hukukçulara göre, uluslararası hukuka uyum; uluslararası hukukun kendinden menkul önemi nedeniyle gerçekleşmektedir (Henkin, 1979: 46-48; Chayes ve Chayes, 1995: 175-176; Guzman, 2002: 1826). Bu iyimser düşünce, uyumun sebepleri üzerinde çalışan Hukukçuların teorik bir yaklaşımdan çok, uyumun pratik yönlerini ele almaları sonucunu beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan Uİ teorisyenlerinin de UH konusunda kendilerine has mesafeli bir tutumları olduğu dikkati çekmektedir. Uİ teorisyenleri, çoğunlukla, devletler arası ilişkilerde uluslararası hukukun ne anlama geldiğini, inceledikleri teori açısından açıklamakta, devletlerin uluslararası hukuka neden uydukları konusunda bir değerlendirme yapmamaktadır. Bu yüzden, uluslararası hukuka uyumun teorik boyutu yeterince önem verilmiş bir konu olmaktan uzaktır. Devletlerin hukuka neden uyduğunu açıklayan teoriler olmaksızın, uluslararası ilişkileri ve uluslararası hukuku açıklamaya ve anlamlandırmaya imkân yoktur. Guzman'ın (2002: 1826) da ifade ettiği üzere, uyumun sebepleri bilinmeden hukuk kuralları geliştirilemez ve siyasetçilere tavsiyelerde bulunulamaz.

Bu araştırma uluslararası hukuka uyum konusunu Uİ teorileri açısından ele almaktadır. Bu amaçla ilk olarak, UH ve Uİ disiplinlerinin konu hakkında kullandıkları farklı terminolojiye değinilmiş ve bu terimlerin diğer disiplinlerde ne bağlamda kullanıldığı açıklanmıştır. Daha sonra, Uİ teorilerinden Realizm, Liberalizm ve İnşacılık açılarından devletler arası ilişkilerde uluslararası hukukun rolü ve uluslararası hukuka uyum konusunun nasıl ele alındığı incelenmiştir. Son bölümde ise, Guzman'ın itibar teorisinin Uİ teorileri ile olan benzerliği üzerinde durulmuş, hangi teori ile hangi açılardan benzer ve farklı olduğu açıklanmıştır. Araştırmanın, Uİ ve Hukuk disiplinleri açısından arafta kalan devletlerin uluslararası hukuka uyumunun arkasında yatan sebepler konusunda Türkçe alanyazına ve Hukuk ile Uİ alanları arasındaki işbirliğine katkı sağlaması umulmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Devletler arasındaki ilişkilerde “devletler uluslararası hukuka neden uyar?” sorusu, 21. yüzyılda halen geçerliliğini korumaktadır. Bu soruya, sadece

“antlaşmanın hükümleri bunu zorunlu kılmaktadır” şeklinde bir yanıt verilemez (Guzman, 2002: 1826). Ulusal hukuktan farklı olarak uluslararası hukuk, egemen devletlerin kendi inisiyatifleri ile oluşturulur. Uluslararası hukuk kurallarını yaratan, devletleri uluslararası hukuk kurallarını kabul etmeye zorlayan ya da bu kurallara uymayanlara yaptırım uygulayan bir merkezi otorite ya da polis gücü yoktur. Devletler kendi rızalarıyla hukuk yaratır ve bu hukuka uyarlar. Bu nedenle uluslararası hukukta zorlayıcı direktifler değil, karşılıklılık, ortak hareket, uzlaşma ve pazarlık söz konusudur.

Diğer taraftan, yaptıkları antlaşmalar devletler için bağlayıcıdır, ancak, uluslararası hukuk ve uluslararası antlaşma kavramlarının birbirlerinden farklı olduğuna da dikkat edilmelidir. Uluslararası hukuk, uluslararası toplumun üyeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen uyulması zorunlu kurallar bütünüdür (Pazarcı, 2001:1); uluslararası antlaşmalar, belli bir konu hakkında uluslararası hukuk kişileri arasında yapılan yazılı irade açıklamalarıdır (Pazarcı, 2001: 101-103; Fitzmaurice, 2010: 173). Her bir uluslararası hukuk konusu en geniş anlamıyla ele alındığında bir hukuki rejimdir ve hukuksal rejimler öncül kurallar, normlar, prensipler, kurumlar ve pratiklerden oluşur (Young, 2012: 11). Yani, uluslararası antlaşmalar, uluslararası hukukun biçimsel ve asli kaynaklarından sadece biridir ve bu nedenle uluslararası hukuk uluslararası antlaşmaların toplamından fazlasını ifade eder.

İkisi arasındaki fark konu hakkındaki hukuksal düzenlemelerin çeşitliliğinde görülür. Bir uluslararası antlaşma belli bir konu hakkındaki tek kaynak olabileceği gibi, birden fazla kaynaktan biri de olabilir. Yani, belli bir konuda yapılmış tek uluslararası antlaşma hariç tutulduğunda dahi o konu üzerine geniş bir külliyat mevcut olabilir. Bu külliyatın kaynakları ise teamül kuralları, hukukun genel ilkeleri, örgüt kararları, devletlerin tek taraflı işlemleri ve esnek hukuk belgeleridir (Thirlway, 2010: 95-121; Boyle, 2010: 125). Bazı durumlarda o konu üzerinde henüz antlaşma yapılmamış, ancak konuya ilişkin uluslararası hukuk kuralları oluşmuş olabilir⁴. Bazı durumlarda ise uluslararası toplumun üyeleri mevcut uluslararası antlaşmada yazanlara aykırı pratikler geliştirerek farklı bir uluslararası hukuk kuralı yaratabilirler (Pazarcı, 2001: 219).

Antlaşmalar, hukuk kurallarının belirlenmesinde şekilci bir formalite olarak da görülmemelidir. Bir kuralın yazılı hale gelmesi, yani bir uluslararası antlaşma yapılması, devletin yazılı ve imzalı olarak bu kurala uyma yükümlülüğünü açık

⁴ Uluslararası hukuk kurallarının antlaşma haline getirilmesi genellikle o konuda kuralın oluşumundan çok daha sonra gerçekleşir. Uluslararası hukukta işler, çoğu zaman, devletlerin tekrarlayan eylemleri sonucunda normun oluşması, bunun bir kural haline gelmesi ve arkasından yazılı bir antlaşma haline gelmesi şeklindeki bir sırayı takip eder.

ve sarıh bir şekilde kabul ve ilan etmesidir. Egemenlik ilkesi gereği her devlet, istediği antlaşmaya taraf olup olmamayı seçme konusunda tam ve münhasır yetkiye sahiptir.

Uyum “bir aktörün antlaşmanın açık kurallarına uyan davranışı” anlamına gelir (Fisher, 1981: 20)⁵. Bir antlaşmaya uymak, devletin taahhütlerini yerine getirdiğini gösterir (Jacobson ve Weiss, 1995: 123). UH akademisyenlerinin uyum olarak adlandırdığı bu duruma, Uİ akademisyenleri “rejim etkinliği” adını vermektedir (Young, 1994: 140; Raustiala, 2000: 394-395; Mitchell, 2001: 221-222). Bu yüzden uyum ve etkinliğin çoğu zaman aynı şeyi ifade ettiği düşünülür. Oysa ikisi birbirini tamamlayan kavramlardır. Young’a göre (1994: 140-160) rejim etkinliğinin; “davranışsal etkinlik”, “problem çözme etkinliği” ve “yasal etkinlik” olmak üzere üç boyutu vardır. Davranışsal etkinlik; davranışları doğru yönde değiştirmenin başarısı, problem çözme etkinliği; ele alınan problemi çözenin başarısı iken, yasal etkinlik; UH akademisyenlerinin “uyum” olarak tanımladığı, rejimin kurallarına uyma başarısıdır (Fisher, 1981: 20; Young, 1994: 140-160; Bodansky, 2010: 253). Yani, Hukukçuların uyum olarak adlandırdıkları konu, teorisyenlere göre, rejim etkinliğini oluşturan üç boyuttan biridir. Bu yüzden Uİ teorisyenlerinin belli bir rejimin etkinliğini inceleme yaklaşımı, Hukukçuların aynı konudaki uluslararası hukuk kurallarının etkinliğini incelemelerinden farklı ve geniş kapsamlıdır.

Son olarak, Uİ’de rejim “uluslararası ilişkilerin belli bir konusuna ilişkin olarak aktörlerin beklentilerinin etrafında örtüştüğü gizli veya açık prensip, norm, kural ve karar alma prosedürlerinin bütünü” şeklinde tanımlanır (Krasner, 1983: 186). Bu tanıma göre, devletlerin uluslararası bir sorunu çözmek için üzerinde anlaştıkları her türlü prensip, norm, kural ve karar alma mekanizmaları, o sorunun çözümü için oluşturulan rejimin unsurlarıdır. Dolayısıyla Uİ’de rejim ile kastedilen, UH’da, o konu hakkındaki antlaşmalar, teamül kuralları, hukukun genel ilkeleri ve içtihat gibi uluslararası hukukun kaynakları ve karar verme mekanizmalarıdır.

2. DEVLETLER ULUSLARARASI HUKUKA NEDEN UYAR?

“Devletler uluslararası hukuka neden uyar” sorusuna tatmin edici bir cevap verilip verilemeyeceği hararetle devam eden bir tartışmadır. En azından geçen yüzyıldan beri, Uİ disiplininin temel hipotezi, devletlerin uluslararası hukuka uydukları yönündedir. (Henkin, 1979: 47; Morgenthau, 1973: 267) Asıl tartışma konusu uyumun altında yatan gerekçelerin neler olduğudur. Kimileri,

---

⁵ Mitchell’in belirttiği gibi, bir antlaşmaya uyum şeklindeki ifadeden ziyade, bir antlaşmanın kurallarına uyumdan bahsetmek daha doğrudur. Çünkü devletler, bir antlaşmanın bazı maddelerine uyum gösterirken bazılarını uymayabilirler (Mitchell, 1994: 425).

uluslararası hukuka uyumun uluslararası hukukun gücü ve saygısından kaynaklanan bir zorunluluk olduğunu, kimileri, ülkelerin kendi çıkarlarını gözetmek amacıyla rastlantısal olarak uluslararası hukuka uyduklarını, kimileri ise bunun hiçbir zaman bilinmeyeceğini (Glennon, 2005) iddia etmektedir. Tüm bu tartışmalar içinde Uİ teorileri, uluslararası aktörlerin uyum davranışını anlamak ve değerlendirebilmek için bir çerçeve oluşturmak arayışındadır (Kreps ve Arend, 2006: 331).

UH disiplininin temel sorularından olan, uluslararası hukuka kimlerin, neden ve ne kadar uydukları konusunda, Louis Henkin'in (1979: 47) "hemen hemen tüm uluslar, hemen hemen her zaman, uluslararası hukukun ilkelerini ve neredeyse bütün yükümlülüklerini yerine getirir"⁶ şeklindeki yorumu uluslararası hukuk kurallarına uyumun yüksek olduğuna işaret etmektedir. Uluslararası hukuk kurumunun devletlerin davranışları üzerinde önemli bir etkisi olmadığını iddia eden Realist teorinin öncülerinden Morgenthau da (1973: 267) "uluslararası kuralların büyük çoğunluğu genellikle bütün uluslar tarafından gözetilir" diyerek benzer görüşte olduğunu dile getirir. Uluslararası hukuk kurallarına uyumun yüksek olduğu gözlemsel olarak da kavranabilir; 50,000 üzerinde uluslararası antlaşma mevcuttur (Hathaway, 2005: 469) ve bunlar ciddi bir uyum sorunu olmadan yürütülmektedir⁷.

Bu noktada genel kanının devletlerin uluslararası hukuka uyumunda büyük bir sorun yaşanmadığı yönünde olduğu görülmektedir. Ancak, bu uyumun mahiyeti yani ne kadarının rastlantısal, ne kadarının bilinçli olduğu açık değildir. Kal Raustiala'ya göre (2000: 392-393) uluslararası hukuka uyum kasıtsız ve rastlantısaldır ve devletlerin eylemleri ile normlar arasında bir neden sonuç ilişkisi yoktur. Antlaşma ya da hukuk devletlerin davranışlarındaki değişikliğin tetikleyici sebebi değildir, yani devletler gerçekte hukuka uyum gösterme bilincinde değildirler ama davranışları rastlantısal olarak o yönde olduğu için uyum göstermiş olurlar. Antlaşma yükümlülüklerinin devletlerin mevcut davranışlarıyla uyumlu yönde olduğu durumdaki bu tarz uyuma "rastlantısal uyum" veya "kazara uyum" denir ve bu tür anlaşmalara uyumluluk oranı mükemmel değilse bile oldukça yüksektir. (Mitchell, 1994: 429; Haas, 1997: 22; Chayes vd. 1998: 40). Bazı durumlarda ise mevcut koşullar altında devletler ister

⁶ Henkin'in bu argümanını Peter M. Haas (1997: 23) "ampirik olarak desteklenemeyen mantra", Benedict Kingsbury (1997: 50) ise güvenilir bir anekdot ve sistematik olmayan bir çalışma, pek çok diğer akademisyen ise şaşırtıcı bir iddia olarak nitelendirir.

⁷ Henkin'in iddiasını destekleyen araştırmalardan da biri olan International Regimes Database (IRD)'e göre özellikle çevre antlaşmalarında devletlerin büyük çoğunluğu kurallara uymaktadır. Bu veri tabanındaki incelemelere göre 22 çevre rejimindeki 130 farklı kuralın %60'tan fazlasına, tüm taraf devletler tarafından uyulmaktadır. Hiçbir kurala uymayan devletlerin oranı ise sadece %2,3'tür (Breitmeier vd., 2006: 66). Başka bir araştırmada 14 ayrı çevre rejimine uyum başarısı, 3 üzerinden 1,7 puan olarak değerlendirilmiştir (Underdal, 2002: 435).

istememez rastlantısal olarak uyum gösterir, çünkü uymamak gibi bir olasılık yok denecek kadar düşüktür⁸.

Görüldüğü üzere, uyum konusundaki tartışmalarda bir uzlaşmaya varmak henüz mümkün görünmemektedir. Bu araştırmanın iddiası olan İtibar teorisinin üç farklı UI teorisini birleştiren bir karakterde olduğu savını desteklemek için, aşağıda, ilk olarak Realist, Liberal ve İnşacı teorilerin uluslararası hukuku nasıl gördükleri ve uyumu nasıl değerlendirdikleri açıklanmıştır.

Realizm

Realizme göre uluslararası ilişkilerin doğasında güç ve çıkar çatışması yer alır, bu nedenle de, anarşiktir; yani devletlerin üzerinde onların hareketlerini kısıtlayıp yönlendirebilecek daha üstün bir otorite yoktur. Uluslararası ilişkilerin tek aktörü devletlerdir ve devletler, güce ulaşmak temelinde şekillenen öz-çıkarlarını gerçekleştirmek için rasyonel hareket eden üniter aktörlerdir. Realistler için uluslararası hukuk devletlerin hareketlerini yönlendirmede etkili bir unsur değildir (Simmons, 2000: 323-324). Çünkü devletlerin hareketlerine yön veren şey güç arayışıdır. Realistlerin uluslararası hukuka yönelik tavrı, bu yumuşatılmış tespitten daha keskin ve menfidir. Realistlere göre, hukuk kuralları ancak daha fazla güç elde etmelerine imkân verecekse, devletler tarafından dikkate alınır. Bu nedenle uluslararası hukuk ve antlaşmalar güçlü devletlerin tercihlerini yansıtmaktadır. Sistemdeki güç dağılımı değiştiğinde hukuk ve antlaşmalar da bu yeni dağılımın tercihlerine göre yeniden elden geçecektir. Bu yüzden devletlerin davranışları üzerinde baskın bir kurum olarak uluslararası hukuk diye bir şey yoktur (Waltz, 2010: 79 vd.; Raymond, 2003: 105 vd.). Uluslararası hukuk güçlüyü korur, bu da güçlü devletlerin kendi kurallarını koymasını mümkün hale getirir. Güçlü devletler o denli etkilidir ki, zayıf devletlerin kendilerine sunulan yeni şartları kabul etmekten başka çareleri kalmaz. Bu asimetrik pazarlık sonucunda zayıf devletler, mevcut durumlarından daha kötü bir duruma gelecek olsalar bile, antlaşmayı reddetmenin

⁸ 1970 Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'na (NPT) yüksek oranlı uyumun sağlanmış olması örneğinde olduğu gibi, devletlerin çoğu bu anlaşmaya uymamak gibi bir seçeneğe sahip değildir (Raustiala, 2000: 393), çünkü devletlerin ya nükleer silah üretme isteği ya da kapasitesi yoktur (Chayes vd. 1998: 40). Dolayısıyla NPT'ye yüksek uyum oranı bilinçli değil rastlantısal olarak gerçekleşmektedir. Benzer bir durum 1984 Devletlerin Ay'da ve Diğer Gök Cisimlerindeki Faaliyetlerini Düzenleyen Anlaşma için de geçerlidir. Kısaca Ay Anlaşması olarak bilinen ve Ay ve uzaya silah yerleştirilmesini yasaklayan bu anlaşmaya uyum mükemmel derecede tamdır çünkü şimdiye kadar Ay'a da uzaya da hiç silah yerleştirilmemiştir. Fakat bu ne devletlerin uzayın barışçıl amaçlarla kullanımı ilkesini içselleştirmiş olmasından ne de Ay Anlaşması'nın onları zorlamasından kaynaklanmaktadır. Bu uyumun tek sebebi, hemen hemen hiçbir devletin Ay'a ve uzaya silah yerleştirecek teknolojiye henüz sahip olmaması veya bunun şimdilik ekonomik olmamasıdır. Dolayısıyla her iki antlaşmaya da uyumun yüksek olması bilinçli değil, rastlantısalıdır.

sonuçlarından kaçınmak için yeni kurallara uyum sağlamak zorunda kalırlar (Krasner, 2002: 265-268).

Realizmin önemli bir diğer varsayımı, devletlerin rasyonel aktörler olduğu, bu nedenle de karar alırken sürekli fayda-maliyet analizi yaptıklarıdır⁹. Uluslararası koşulların değişmesine bağlı olarak, yeni ve daha tatmin edici seçenekler her zaman bulunabilir. Rasyonel aktörler olarak, herhangi bir taahhütte bulunmadan önce, devletler çıkarlarını hesaplar ve çıkarlarıyla uyuşmayan herhangi bir antlaşmayı imzalamaz veya onaylamaz¹⁰. O anki koşullar bir antlaşmayı onaylama konusunda daha elverişli görünüyorsa, devletler bunu onaylar ve sorumluluklarını yerine getirir. Çünkü uymamanın maliyeti, uyum göstermekten daha yüksekse devletler uymayı tercih edecektir (Kingsbury, 1998: 351). Fakat bir uluslararası antlaşma artık fayda sağlama işlevini kaybettiğinde ya da hukuk kuralının çiğnenmesi ile daha fazla fayda elde etme olasılığı ortaya çıktığında, devletler verdikleri sözden dönmekten, hukuku çiğnemekten ya da antlaşmayı ihlal etmekten çekinmezler. Teorinin öncü isimlerinden Niccolò Machievelli'nin "sağduyulu bir yönetici, eğer böyle bir sadakat kendisine zarar verecekse ve onu bu sözü vermeye iten sebepler artık geçerli değilse, verdiği sözü tutmayabilir ve tutmamalıdır"¹¹ (1988: 61) şeklindeki sözü bu konudaki Realist bakış açısını özetlemektedir.

Realist açıdan bakıldığında, uluslararası hukukun uygulanması tamamen ulusal güce bağlıdır. Hukuka uyma baskısı, ancak ulusal gücü hukuku çiğnemeye yetmeyecek devletler için geçerli bir baskıdır. Yeterince güçlü bir devlet, yani onu cezalandırabilecek daha güçlü başka bir devletin olmadığını bilen devlet, hukuka uymadığı zaman, bu ihlalin yanına kâr kalacağını bilir. Yaptıklarının

⁹ Bodansky (2010: 219) verdiği örnekle iklim değişikliği ile mücadelenin Realist bir okumasını şöyle yapar: Diğer devletler Kyoto Protokolü'ne (ya da günümüz şartlarında daha güncel bir hukuksal düzenleme olan Paris İklim Anlaşması'na) uymadığı halde, bir devletin gönüllü olarak fosil yakıt tüketimini azaltıp yeşil enerji kullanımına dönmesi onun her zaman uluslararası hukuka değer verdiğini göstermez. Tam tersine fosil yakıtta dışa bağımlı bir ülke, kendi enerji arzı güvenliği açısından, enerjide dışa bağımlılığını azaltmak için fosil yakıttan yenilenebilir enerjiye dönmektedir. Bu örnek, normatif boyutuyla değil, enerji arzı güvenliği ve ulusal çıkar açısından ele alındığında, iklim değişikliği ile mücadelenin enerjide dışa bağımlı özellikle Çin ve Avrupa Birliği ülkeleri açısından farklı bir boyutunu gözler önüne sermektedir.

¹⁰ Bu durumun en güzel örneklerinden biri barış antlaşmalarıdır. Barış antlaşmaları özü itibariyle mağlup devletin savaşa devam etmekle savaşı bitirmenin hangisinin daha kârlı olduğunu hesaplamasıdır. Barış antlaşmasını imzalamayıp savaşa devam etme seçeneği her zaman vardır, fakat savaşa devam etmeye kıyasla, barış antlaşmasını imzalamanın sonuçları arasındaki fark, devletin kararını belirleyecektir: Savaşarak daha iyi koşullarda bir barış antlaşması yapmak mümkün olabilir mi yoksa mevcut durumdan daha kötü bir noktaya gelme ihtimali var mıdır? Birinci Dünya Savaşı sonunda Almanya'nın tamam mı devam mı konusunda karar vermesi böyle bir değerlendirmedir.

¹¹ Morgenthau da gözlemleriyle uluslararası ilişkilerdeki Realist uyum anlayışını şu şekilde özetler; "deneyimlerime göre [devletler] anlaşmalarını ancak kendi çıkarlarına uygun olduğu sürece takip ederler" (Morgenthau, 1973: 560).

bedelini devletlere ödetecek yaptırım mekanizmaları ancak güçsüzler içindir. Uluslararası hukuku ihlal eden bir devlet ancak daha güçlü devletler bunu yapmak isterse cezalandırılır¹².

Böylece Realist açıdan devletlerin uluslararası antlaşmalara neden uyum gösterdiğini açıklamak basit hale gelir. Devletler hukuk kurallarına uyarlar, çünkü (i) hegemonik devletler uymaları için diğer devletleri ödül veya tehditlerle zorlar, (ii) kurallar çıkarlarıyla veya mevcut ve gelecek için planladıkları davranışlarla örtüşür, (iii) kural sayesinde uluslararası sistemde sağlanan güç dengesi herkesin yararınadır. Davranışlarda bir değişikliğe sebep olduysa da, uyum, bilinçli değil, rastlantısaldır. Çünkü antlaşma olmasaydı da, yapıdan kaynaklanan bir zorunluluk olarak, davranışlarda bu yönde bir değişim gerçekleşecekti (Mitchell, 1994: 428, 429; Haas, 1997: 26-27). Uyum rastlantısal olduğu için, Henkin ya da diğerlerinin öne sürdüğü gibi, uluslararası hukuka uyum oranının yüksek olması da anlamlı ya da önemli bir durum değildir (Raustiala, 2000: 397). Bu yüzden, uluslararası ilişkilerde uluslararası hukuka gereğinden fazla, idealist bir anlam yüklendiğini ve boş bir güven duyulduğunu iddia etmektedirler. Onlara göre bu durum, uluslararası ilişkilerde güç faktörünün göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir; oysaki devletlerin hareketlerini belirleyen şey uluslararası hukuk değil sistemdeki güç dağılımıdır (Morgenthau, 1973: 299; Hathaway, 2002: 1944-1946, Krasner, 2002: 266). Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) örneği ile de bunu açıklarlar. Birleşmiş Milletler'in beş daimi üyesinden ABD ve Rusya, UCM kurucu antlaşmasını imzaladıkları halde hala onaylamamış, Çin ise antlaşmayı hiç imzalamamıştır. Üye olmayan diğer devletlerin yanı sıra, bu üç büyük devletin UCM'ye taraf olmaması, Realistlere göre, evrensel hukuk idealizminin verimsiz ve etkisiz olacağını göstermeye yetmektedir. Dahası uluslararası hukuka gereğinden fazla güvenenlerin naif çabaları, sistemdeki güç ve çıkar dağılımı gerçeklerini göz ardı ettikleri için, uluslararası sistemdeki düzensizliği ve şiddeti artırma tehlikesi yaratmaktadır (Krasner, 2002: 267).

Realizme göre, devletler; koordinasyon, istikrar ve düzeni sağlayan ticaret antlaşmaları, diplomatik dokunulmazlık, ayrıcalıkların korunması, sivil havacılık kuralları gibi uluslararası hukuk düzenlemelerine kolaylıkla uyarlar (Kingsbury, 1998: 350). Çünkü bu kurallara uymamanın sebep olacağı işlem maliyetleri

¹² Konuya uygun düşen bir örnek Rusya ve Irak kıyaslamasıdır. Rusya'nın 2008'de Gürcistan'a ve 2014'te Ukrayna'ya müdahalesi ve Kırım'ı işgali, uluslararası hukukun temel ilkelerinden kuvvet kullanma yasağına aykırı olmasına rağmen, Rusya'ya ciddi bir yaptırım uygulanamamıştır. Oysa Irak'ın Kuveyt işgali üzerine 1991 yılında, 28 devletten oluşan Koalisyon Gücü Irak'a savaş açmıştır. Bugün Rusya'yı karşısına almak istemeyen uluslararası toplum, söz konusu büyük devletlerin çıkarları olduğunda Irak'a karşı kolaylıkla bir araya gelebilmişlerdir.

uyumdan daha yüksektir ve uyum herhangi bir ulusal çıkar ya da güç kazanma fırsatına engel olmaz. Fakat, çıkar ve kural arasında çatışma olan durumlarda devletlerin neden gene de uyum gösterdiğini açıklama konusunda Realizm başarısızdır.

Realizmin, özellikle, gücü yeten devletin istediği zaman uluslararası hukuka uymayacağı görüşü günümüzde geçerliğini yitirmiştir (Guzman, 2002: 1838). Uluslararası hukukun hızla değişen doğası gereği, Realizmin güç kapasitesi odaklı uyum yaklaşımı, mevcut uymama vakalarının sadece küçük bir yüzdesini açıklayabilmektedir. Benzer şekilde, güçlü devletlerin, kendi istedikleri şekilde kuralları zayıflara dayatma kapasiteleri varken, neden müzakere yaptıkları veya antlaşmaya çekince koydukları Realizmin güç odaklı yaklaşımı ile açıklanamaz. Aynı şekilde anarşik sistemde, onları cezalandırma korkusu ile caydırabilecek daha güçlü bir otorite olmamasına rağmen, güçlü devletlerin taraf oldukları antlaşmayı ihlal etme yoluna gitmeyip hukuka uygun bir biçimde antlaşmadan çekilme yolunu tercih ettikleri sorusu da Realizmde cevapsız kalmaktadır¹³. Realizmin açıklayamadığı bir nokta da, uluslararası hukuka uyum sorunu gösteren devletlerin birçoğunun aslında güçlü devletler değil, tam tersine güçsüz devletler olmasıdır. Uluslararası hukuka uymama gerekçesi, devletlerin kendilerini yeterince güçlü gördükleri için kurallara uyma mecburiyeti hissetmemeleri değil, uyum sağlamaya yetecek ekonomik, teknolojik ya da idari kapasiteye sahip olmamalarıdır¹⁴ (Chayes vd. 1998: 40).

Liberalizm

Liberaler de Realistler gibi sistemin anarşik, devletlerin rasyonel ve bencil olduklarını kabul ederler, fakat uluslararası kurumların devlet davranışları üzerinde hiçbir etkisi olmadığı görüşünü benimsemezler. Aksine, uluslararası kurumların, normların ve rejimlerin devletlerin davranışları üzerinde önemli kısıtlayıcı etkileri olduğunu iddia ederler (Keohane, 1984). Realizmin kabul etmediği, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve diğer çıkar ve baskı grupları, hatta kamuoyu ve medya da, Liberalizme göre önemli uluslararası aktörlerdir. Liberaler, devlet kara kutusunun içini açarak insana ve insan

¹³ Örneğin, Realist anlayışa göre ABD istediği şekilde uluslararası hukuku çiğneyebilecek güçte bir devlettir. Yani Paris İklim Anlaşması'nı istediği zaman ihlal edebilir. Fakat buna rağmen ABD, Anlaşma'yı ihlal etme yönünde değil, Anlaşma'dan çekilme yönünde tavır göstermiştir. Benzer şekilde ABD, ihlal yerine Anti-Balistik Füze Antlaşması'ndan da hukuka uygun şekilde çekilmiştir.

¹⁴ Chayes vd (1998: 40) bu durumdaki devletleri "iyi niyetli uyumsuzlar" olarak tanımlamaktadırlar. Örneğin uyum için teknik ve ekonomik kapasitenin şart olduğu uluslararası çevre hukukunda gelişmekte olan devletlerin uyum oranları, gelişmiş devletlere göre çok daha düşüktür (Vogel ve Kessler, 1998: 22) ve bu yüzden çevre rejimleri gelişmekte olan devletleri bu yönde destekleyecek şekilde kapasite artıracak mekanizmalarla inşa edilirler.

gruplarına ulaşmayı hedefler. Bu yüzden Liberallerin asıl önem verdikleri konu bireysel özgürlükler ve insan onurudur. Devletin amacı bireysel özgürlüklerin geliştirilmesi, insan onuruna yakışır şekilde sosyal kalkınma ve refahın sağlanmasıdır. Devletlerin bunu gerçekleştirmelerini sağlayacak şey de demokrasi, serbest ticaret, karşılıklı bağımlılık ve devletler arası işbirliğidir.

Liberalizme göre, Realizmin temel argümanları olan güç ve çıkar, uyumu yalnızca bir dereceye kadar ve kısa vadeli çıkarlar açısından açıklayabilir. Uyumun asıl nedenleri; karşılıklı bağımlılığın artması nedeniyle işbirliği yapmanın zarureti ve faydası, rejimlerin sağladığı barış ortamı ve devletlerin böyle bir dünyada yaşama arzusudur. Liberalizme göre devletlerin uluslararası antlaşmalara uymasının asıl nedeni, tek başlarına çözemedikleri sorunlar için ortak hareket etme gereğidir (Simmons, 1998: 76, 80). İşbirliğinin önemi, özellikle küresel ölçekli problemlerde kendini hissettirmektedir. Mülteci sorunu ya da çevre sorunları gibi konularda işbirliği kaçınılmaz bir zarurettir. Liberal Kurumsalcılığa göre devletler, işbirliği yapmayı öğrendikçe, rejimler de giderek daha etkili hale gelecek (Mitchell, 1994: 429; Haas, 1997: 41-42), dolayısıyla devletlerin rejim kurallarına uyumu da giderek artacaktır. Yani, Liberallere göre uyum, Realistlerin düşündüğünden daha sık gerçekleşir ve Realizmin iddiasının aksine tesadüfi değildir (Mitchell, 1994: 429).

Liberalizmin hedeflerinden biri, demokratik bir dünya kurmaktır ve uluslararası barış ancak demokratik devletler sayesinde mümkündür (Kant, 1970; Doyle, 1998: 286-287). Bu nedenle, otokrasi ile yönetilenlere kıyasla demokratik devletlerin uluslararası yükümlülüklerine daha fazla uyma eğiliminde olduklarını, çünkü demokrasilerin hukuka ve yargı sürecine daha fazla saygı gösterdiğini ve siyasi liderlerin, hukukun kendi eylemleri üzerindeki kısıtlamalarını bildiğini iddia eder. Demokrasilerde yasalara uyma davranışları daha yaygındır ve insanlar kadar kurumlar da hukuka uymaya ve anlaşmazlıkları çözmek için yasal yollar kullanmaya daha isteklidir. Bu gelenekler demokratik devletleri -ulusal ya da uluslararası- yasalara uygun davranmaya teşvik eder (Simmons, 1998: 83, 85).

Devletin fonksiyonunu, vatandaşlarının refahını sağlamak olarak gören Liberallere göre uluslararası antlaşmalar, devletlerin değil fakat vatandaşlarının refahını sağlayacak araçlardır. Vatandaşların haklarını ve refahını korumak ve geliştirmek için devletler, antlaşmalara uymak zorundadır çünkü uluslararası antlaşmalara uyan bir devletin vatandaşlarının refah seviyesi yükselecek, dolayısıyla da hakları daha iyi korunacak, bu sayede, tek tek devletler için değil, uluslararası toplumun geneli için daha büyük bir fayda elde edilecek yani uluslararası toplumun mutlak kazancı artacaktır. Bu düşünce devletleri

birbirlerine söz vermeye ve verdikleri sözü tutmaya iter (Posner, 2003: 1903-1904). Ancak rasyonel aktör olarak devlet bireysel faydasını da hesaplamak zorundadır. Kendi bireysel faydası pahasına, ortak faydayı sağlamaya çalışması ve bu yönde uyuma devam etmesi rasyonel değildir. Fayda, nihayetinde bir maliyet hesaplamasıdır ve uyum ile sağlanacak ortak faydanın, devletin kendisi ve halkı için sağlaması gereken bireysel faydaya da olumlu yansımaları gerekir. Uyumun bireysel faydayı sağlamadaki marjinal maliyetinin yüksek olması durumunda, liberal devletler de uluslararası hukuku çiğneyerek, itibarını zedeleme pahasına olsa da bireysel faydasını sağlama yoluna gidecektir.

Görüldüğü üzere, Realizmin fayda nosyonu Liberalizmde de yer almaktadır. Aradaki fark, elde edilmek istenen faydadan kimlerin yararlanacağıdır. Realizm ve Liberalizmin fayda konusundaki bakış açıları, alanyazında *mutlak kazanç* ve *görelî kazanç* olarak değerlendirilmekte, pastadan daha büyük payı kendisi için almaya çalışan Realizmin fayda tanımı “görelî kazanç”, sadece kendi payını değil fakat tüm pastayı büyütmeyi böylece daha çok devletin ortak faydasını sağlamayı amaçlayan Liberalizmin fayda tanımı “mutlak kazanç” olarak adlandırılmaktadır. Liberallerin mutlak kazanç sağlama arayışı, devletin öz çıkarları ile uluslararası toplumun ortak çıkarları arasında bir uyum olduğu sürece sorunsuz işler. Bu yüzden Avrupa Birliği veya Çin için iklim değişikliği ile mücadele, ABD’ye kıyasla çok daha kolaydır. Çünkü enerjide dışa bağımlı olan bu devletler için, fosil yakıtların kullanımını azaltmak ve yenilenebilir enerjiye yatırım yapmak bir öz-çıkardır. Aynı durum ABD ya da OPEC ülkelerinin büyük çoğunluğu için geçerli değildir, çünkü onların ulusal çıkarı fosil yakıtların kullanımının devam etmesi sayesinde sağlanabilir. Yani, görelî kazanç, mutlak kazançtan önde gelmektedir. Özetle, hukuka uymanın neden olacağı öz-çıkâr (görelî kazanç) kaybı, uyarak sağlanacak ortak faydanın (mutlak kazanç) marjinal maliyetidir.

Bazı Liberal teorisyenler, devletlerin uluslararası hukuk taahhütleri ile ulusal mevzuatlarını özdeşleştirdiklerinde uluslararası hukuka uygunluğun daha kolay ve hatta kaçınılmaz olacağını savunur (Fisher, 1981: 138). Bu durumda, uluslararası hukuk düzenlemelerine uyulmaması aynı zamanda ulusal hukukun da ihlali anlamına gelecek ve iktidarları iç politikada da zor durumda bırakacaktır (Keohane, 1992: 179-180). Çünkü ulusal hukukta hesap verme ve yaptırım mekanizmaları daha güçlüdür. Benzer şekilde, bir antlaşmanın hükümleri başka antlaşmalarla iç içe geçmişse, özellikle ekonomik fayda sağlayan düzenlemelere dâhil edilmişse, devletler bu yükümlülüklerle daha kolay uyacaklardır (Shihata, 1997: 39).

Liberal teorisyenlerin uyum konusundaki açıklamaları, genel anlamda sadece demokratik devletler için geçerli görünmektedir. Nitekim Liberal teori uluslararası toplumda otokratik devletlerin de var olduğu gerçeğini göz ardı ederek, onların neden uluslararası hukuka uyum gösterdiğini açıklayamaz. Ayrıca, demokratik devletlerdeki her vatandaş için ortak bir refah tanımı olamayacağı, birbirleriyle çelişen ve çatışan çıkar gruplarının ortak refahının çok az durumda sağlanabileceği gerçeğini de dikkate almaz (Posner, 2003: 1912). Son olarak, devletin görevi vatandaşlarının refahını sağlamaksa, bazı devletler neden açık bir şekilde vatandaşlarının refahını sağlayacak antlaşmalara uymamaktadır ya da amacı refahı yükseltmek olmayan antlaşmalara neden uyulmaktadır soruları da, Liberalizmde, cevapsız kalmaktadır. Örneğin, devletin amacı bireysel özgürlük ve refahı sağlamaksa; insan haklarının ihlal edilme nedenleri ve uluslararası ilişkilerde devletin amacı mutlak kazancı büyütme; iklim değişikliği ile neden ortak bir mücadele yürütülemediği gibi sorular Liberalizmin açıklama getiremediği sorulardır.

İnşacılık

Temel argümanı sosyal dünyanın insanlar tarafından inşa edildiği olan inşacı teoriye göre, devletler yaşadıkları dünyanın yapısını ve kurumlarını eylemleriyle inşa ederler. Bu süreç içerisinde devletler aynı zamanda eylemleriyle kendi kimliklerini de inşa ederler ve bu kimliklerine uygun davranış kalıplarına yönelirler. Devletlerin nasıl davranacaklarını belirleyen şey eylemleriyle inşa ettikleri kimlikleri ve bu kimlikleri doğrultusundaki davranışları ile inşa ettikleri uluslararası yapıdır. Bu yüzden uluslararası yapı, Realistlerin ve Liberallerin öne sürdüğü şekilde değişmez bir yapı değil, devletlerin kendilerinin inşa ettiği sosyal bir oluşumdur.

Bu teoriye göre, uluslararası hukuk, devletlere verdikleri taahhütleri yerine getirmelerine dair bir sorumluluk yüklemektedir. Fakat bu sorumluluğu yaratan uluslararası hukukun kendisi değil, uyumu teşvik eden kurumlarıdır (Haas, 1997: 28). Uluslararası hukuku oluşturan kurumlar arasında uyumu sağlama açısından en etkili olanı ise normlardır¹⁵. Devletler, normların meşruiyetleri üzerindeki şüpheler ortadan kalktıktan hemen sonra bunlara uymaya başlar (Kratochwil ve Ruggie, 1986: 773; Franck, 1990: 712). Bir normun meşruiyeti, adaletli olmasına, ayrımcılık yapmamasına, hakkaniyetine ve mevcut diğer normlarla uyumlu olmasına bağlıdır (Chayes ve Chayes, 1995: 127). Bir dereceden sonra, bu normlar o kadar içselleşir ki, sadece yasal kısıtlamalar olmanın ötesine geçer ve uygun davranış standartları haline gelir (Bodansky, 2010: 221). Artık

¹⁵ Uluslararası kurumlar, “davranışsal roller belirleyen, etkinliği kısıtlayan ve beklentileri şekillendiren kalıcı ve birbirine bağlı resmi veya gayriresmi kurallardır”dır (Keohane, 1989: 163).

normların işaret ettiği eylem, en doğru ve en uygun eylem şeklidir¹⁶. Devletler bu normlara uyarlar çünkü “yapılacak doğru şey” budur (Bodansky, 2010: 219). İnsan hakları korunmalıdır, çünkü insanlık onuru bunu gerektirir; kloroflorokarbon emisyonları yasaklanmalıdır, çünkü ozon tabakasının korunması gerekir; sera gazı salınımları azaltılmalıdır, çünkü iklim değişikliğinin önüne geçilmesi gerekmektedir¹⁷.

Bu teoriye göre, devletler normlara uymaktadırlar, çünkü bu normu yaratan mevcut eylemleridir. Yapı ve aktörler, karşılıklı bir etkileşim halindedir ve birbirlerini sürekli olarak inşa ederler ve yeniden inşa ederler. Aslında, normun rolü eylemi haklı çıkarmaktır. Normlar olmadan bile, devletler aynı şekilde hareket edecektir. Normu yaratan, devletlerin tekrar eden davranışlarıdır ve bu davranışlarını belirleyen şey de onların kimlikleridir. Dolayısıyla uyum hakkında konuşmak anlamsızdır, çünkü norm ile uyumlu olan davranış değildir; davranış norma uyum göstermez, norm davranışa uyar.

Normlar, belirli bir hukuk sisteminin içselleştirilmiş davranış kalıplarıdır. Devletler uluslararası toplumda yaşar ve diğer tüm toplumlar gibi uluslararası toplumun da uyulması gereken kuralları vardır. Sosyalleşme süreçleri boyunca, devletler ahlaki gücün rehberliği ile ilkeler, standartlar ve nihayetinde normlar inşa ederler. Ortak değer haline gelen bu normlara tüm devletlerin uyması beklenir (Bull, 1977). Böylece bir norm inşa edildikten sonra kendine uyumu zorunlu kılar. Norm üzerindeki fikir birliği ve normun gücü uyumun ilk faktörleridir¹⁸. Bu faktörler kuvvetli olursa, ihlaller en aza indirgenebilir ve normun kasıtlı ihlali büyük ölçüde önlenir, zorlama ve yaptırımlara gerek kalmaz ve kasıtsız ihlaller de yönetsel yaklaşımlarla, yani uyum mekanizmalarıyla, kolayca çözülebilir.

Uluslararası hukukun yazılı kaynakları olan antlaşmalar, uluslararası toplumun ortak normlarının yansımalarıdır (Kratochwil, 1989: 53-54). Devletlerin yaptığı her antlaşma, ya hâlihazırdaki fiili davranışlarının ya da gelecek için planladıkları davranışlarının yasal ifadesidir. Her iki durumda da, en azından potansiyel bir uyum sorunu yoktur ya da olmamalıdır (Setear, 1996: 156; Smith, 1990: 1565-1566). Devletler özgür irade ile uluslararası taahhütleri

¹⁶ Örneğin, “insanlar cezalandırılmaktan korktukları için değil, bunu düşünülemez bir eylem olarak görerek büyütüldükleri için cinayet işlemezler; alışkanlık, vicdan, ahlak, şefkat ve hoşgörü yaptırımlardan çok daha önemli bir rol oynar” (Akehurst, 1993: 78).

¹⁷ ABD Kyoto Protokolü’nü imzalamamış ve Paris İklim Anlaşması’ndan çekilmiş olsa da, pek çok ABD eyaletinin, fosil yakıtların azaltılmasındaki yükümlülüklerine sadık kalacaklarını açıklamaları normun içselleştirilmesinin güzel bir örneğidir (Bodansky, 2010: 220).

¹⁸ Örnek olarak, insan hakları kavramını içselleştiren ve hatta düzenleyen devletler, insan hakları hukukuna mükemmel uyum sağlarken, ısrarla ihlal eden birçok başka devlet bu hakları daha en başından sadece kağıt üzerinde kabul etmektedir.

imzalayıp onaylarlar. Kabul etmedikleri veya uzlaşamadıkları bir antlaşmayı imzalamama ve onaylamama seçeneğine sahiptirler. Bir kere onayladıktan sonra, her devlet bu antlaşmanın kendilerine getirdiği yükümlülükleri kabul eder ve antlaşma yükümlülüklerine uygun hareket etme sözü vermiş olur (Bodansky, 2010: 219). Bundan sonra geriye kalan tek mesele *pacta sunt servanda*'dır.

Uluslararası hukukun *jus cogens*'lerinden (temel ve üstün değerler) biri olan *pacta sunt servanda* yani *ahde vefa ilkesi* "antlaşmalar onurlandırılmalıdır" anlamına gelir ve devletlerin verdikleri söze sadık kalmalarını ifade eder. Devletler bu ilkenin verdiği güvenceyle birbirleriyle antlaşmalar yapar; bu sayede diğer taraf devletlerin de taahhütlerine uymalarını beklerler. "*pacta sunt servanda*'sız sosyal düzen olamaz" (Chayes ve Chayes, 1995: 116), bu güvenin yokluğunda, devletler birbirleriyle etkileşime geçemez. Bu nedenle, *pacta sunt servanda*, uluslararası antlaşmalara uyumun temelidir. Uluslararası bir antlaşmayı müzakere ederken, imzalarken ve onaylarken, devletler, taahhütlerine uymaları gerektiğini ve ileride zor veya elverişsiz olduğu ortaya çıksa bile bu sorumluluktan kaçamayacaklarını bilirler (Chayes ve Chayes, 1995: 7-8, 116). Bu yüzden İnşacı teoriye göre, *pacta sunt servanda* ilkesi, tek başına, devletlerin uyum sağlamanın ilk ve temel nedeni olmalıdır.

Norm, hukukta kuralın ortaya çıkması için bir öncü olarak, kavramsal boyutta oluşmaya başlamış ve hukuk kişilerinin uyum göstermek zorunda hissettikleri gayriresmî sosyal düzenlerdir. Bu anlamda taraflar anlamı ve işaret ettiği somut davranış biçimi üzerinde açıkça uzlaştığı zaman norm, bir uluslararası hukuk kuralı haline gelmiş olur (DiMento, 2003: 43). Yani uluslararası hukukun temel biçimsel kaynaklarından olan antlaşmaların pek çoğu, aslında uluslararası toplumun çoğunluğunun uzlaştığı normlardır. Bu bakımdan İnşacı teori açısından uluslararası hukuka uyumun açıklanması, birçok norm açısından da geçerlidir; norma uymak ile ona bağlı kurala uymak özünde aynı anlama gelmektedir. Fakat diğer taraftan bir kural ile ona bağlı norm arasında üç farklı şekilde gelişen bir ilişki vardır: kural, bir normu sıfırdan yaratabilir; mevcut bir normu güçlendirebilir veya tersine bir uygulama geliştirerek onu zayıflatabilir (DiMento, 2003: 43). İnşacılığın hukuk ve norma uyum aynı şeydir iddiası, devlet; rutinleşen eylemlere veya mevcut bir norma tamamen aykırı bir kurala uymaya çalıştığında çıkmaz bir noktaya gelir. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB arasında yaşanan nükleer silahlanma yarışının büyük felakete neden olabilme potansiyeline sahip olduğu anlaşılınca, iki devlet, silahsızlanma konusunda o zamanki uygulamalarına ters bir antlaşma yapmak zorunda kalmıştı. Böyle bir antlaşmanın yapılması birçok rasyonel, ekonomik, askeri ya da politik sebeple açıklanabilir, ancak asıl önemli olan, devletlerin mevcut eylemlerine tam olarak

aykırı bir antlaşma yapılmış olmasıdır. İnşacı teoriler bunu, mevcut norma uymama olarak değil, yeni bir norm ve kimlik yaratılması süreci olarak görürler. Böylece bir uluslararası hukuk kuralına bilinçli bir şekilde uymama başladığında, yapılan şey aslında kuralın ihlali değil yeni bir davranış standardı geliştirme ve norm yaratma girişimidir. İnşacı teorinin bu açıklaması, yeni davranış kalıplarının oluşturulması sürecinde yapılan uymama eylemlerini açıklıyor olsa da, amacı açıkça bir uluslararası hukuk kuralına uymama şeklinde olan ihlallerin nedenini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Ele alınan üç UI teorisinin, devletlerin uluslararası hukuka neden uyum gösterdiğini bir dereceye kadar açıklayabildikleri ve bazı sorulara açıklık getiremedikleri ortaya çıkmaktadır.

3. BİRLEŞTİRİCİ BİR TEORİ OLARAK 'İTİBAR TEORİSİ'

Simmons (2000) tarafından ortaya atılan ve Guzman (2002) tarafından geliştirilen *İtibar teorisi* uluslararası toplum içinde devletlerin, hukuk devleti olarak anılmak amacıyla olduklarını iddia eder. Bu teoriye göre devletleri uluslararası hukuka uymaya iten, iyi bir itibar geliştirmek ve bunu koruyarak gelecekte daha büyük imtiyazlar elde etmektir (Guzman, 2002: 1886; Simmons, 2000: 325).

Her toplumun, sosyalleşme süreci içinde kendi düzeni için belirlediği davranış kalıpları vardır. Böylelikle bu davranışa uymak, toplumun diğer üyeleri gözünde bireyin değerini arttırırken, bu gibi standartların ihlali sosyal olarak onaylanmama hatta dışlanma riski taşımaktadır. Sosyal onay ve reddedilme, kişinin öz-imagını sürdürme becerisinin önemli bir bileşenidir (Shannon, 2000: 301). Devletler de izole edilmiş bir çerçeve içerisinde hareket etmezler. Neredeyse tüm eylemlerinde birbirleriyle etkileşime girerler. Bu yüzden devletler arasındaki ilişkilerin bu sosyal yönüne vurgu yapacak şekilde *uluslararası toplum* tabiri kullanılır. Young'un ifadesiyle, aynı insanlar gibi, sosyal bir ortamda yaşayan devletler de uluslararası hukuku çiğnedikleri için maruz kalacakları "sosyal ayıplanma" ve "sosyal utanç duygusu" ile uluslararası hukuka uymaya yönelirler (1992: 176-177). Çünkü uluslararası hukuk, uluslararası toplumun uygun davranışlar konusundaki fikir birliğini yansıtmaktadır. Keohane de (1997: 500), devletin çıkarı ve itibarı karşılıklı olarak birbirini belirler ve aynı zamanda birbirine bağımlıdır diyerek itibarın uluslararası hukuka uymada önemli bir baskı unsuru olduğunu kabul eder.

Devletlerin antlaşmalarla verdikleri taahhütlere uyum göstermemesi ya da daha genel anlamda uluslararası hukuka uyum göstermemesi, o devletin uluslararası toplumun gözündeki itibarı üzerindeki sonuçları açısından değerlendirilecek ve devletin uluslararası toplum gözündeki değerini belirleyecektir (Keohane, 1992: 178-179). Devletlerin yaptıkları her eylem, diğer

devletlerin gözünde onların güvenilirliklerini tanımlar. Bu yüzden de, Keohane, bir devletin bugünkü hareketlerinin kendi itibarı üzerindeki sonuçlarını “geleceğin gölgesi” olarak adlandırır (1992: 178). Devletlerin uluslararası ortamda itibar kazanması uzun zaman alan bir süreçtir; lekelenmiş bir itibarın tamir edilmesi ise daha uzun ve maliyetlidir (Guzman, 2002: 1850). Dolayısıyla devletlerin yaptıkları her hareket, olumlu ya da olumsuz olarak geleceklerini şekillendirecektir.

Devletler, uluslararası toplumun bir parçasıdır ve bu toplumun bir üyesi olmak ve öyle kalmak isterler. Bu aktörler uyumsuz olarak adlandırılmanın “utanç verici” olduğunu ve bunun toplumla bütünleşmelerinin önünü keseceğini ya da sistemden tamamen atılacaklarını bilirler. Bu onların uluslararası hukuka uymalarını sağlamalarındaki en büyük baskı unsurudur (Chayes ve Chayes, 1995: 230; Bodansky, 2010: 249). Uyumsuz ya da haydut devlet olarak etiketlenen devletler, diğer devletler tarafından yalnız bırakılırlar¹⁹. Liberalizm için uluslararası ilişkilerin önemli kurumlarından biri olan uluslararası örgütlerin, üyelerini kararlarına uymaya zorlama yollarından biri, kuralları çiğneyen devletin üyelik haklarının askıya alınması; hatta ihlalin ciddiyeti ve tekrarlanma sıklığına göre üyelikten ihraç edilmesidir. Özellikle uluslararası ilişkilerde parlamento fonksiyonu gören BM gibi evrensel örgütlerde, kurallara uymadıkları için hakları askıya alınan ya da örgütten ihraç edilen²⁰ devletlerin yaşayacağı itibar kaybı büyük olacaktır.

¹⁹ İran, Kuzey Kore ve Rusya, ABD tarafından uluslararası hukuka uymayan devletler olarak düşman ilan edilmiş ve bu devletlere yönelik olarak “ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası” (CAATSA) çıkartılmıştır. Bu devletlerle ilişkilerine devam eden diğer devletler de CAATSA kapsamında yaptırıma uğrama tehlikesindedir. Böylelikle ABD, diğer devletleri yaptırımla korkutarak bahsi geçen üç devletle ilişki kurmalarını engellemeye ve onları yalnız bırakmaya çalışmaktadır. Pek çok devlet, CAATSA yaptırımlarına maruz kalmamak için Rusya ile ticari ilişkilerini kesmek zorunda kalırken Türkiye, Çin ve Hindistan'ın Rusya'dan S-400 alması sonucu yaptırıma veya yaptırım tehditlerine uğraması bu yasa kapsamında gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği, 1989'da yaşanan Tiananmen olayları ve insan hakları ihlalleri sebebiyle 2001 yılına kadar engellenmiştir.

²⁰ Örneğin, 30 Kasım 1939'da Finlandiya'ya saldırması üzerine Sovyetler Birliği, Milletler Cemiyeti Misakı'nın 12. ve 13. maddelerinde düzenlenen anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü yollarını takip etmeden savaşa başvurmama kuralını ihlal ettiği gerekçesiyle 14 Aralık 1939'da Cemiyetten ihraç edilmiştir (Beck, 1981: 66). 1953-55 yıllarında, uzun süredir örgüte gerekli ulusal ekonomik bilgilerini iletmeyen Çekoslovakya'nın Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası ile Uluslararası Para Fonu'ndan çekilmeye davet edilmesi kararı alınmış ve Çekoslovakya bu örgütlerden ayrılmak zorunda kalmış; alacakları dondurulmuştur. 1962'de soykırım ve insan hakları ihlalleri sebebiyle Portekiz ve Güney Afrika'nın BM'nin alt organlarından Afrika Ekonomik Komisyonu'ndan ihraç edilmesi teklif edilmiştir. Aynı gerekçelerle Güney Afrika, Uluslararası Çalışma Örgütü'nden çekilmeye zorlanmış ve 1964'te çekilmiştir. Benzer örnekler Küba ve Kore için, üye oldukları bölgesel örgütlerde de yaşanmıştır (Sohn, 1964). Tüm örneklerde devletler, itibarlarını kaybetmemek için, davranışlarının kurallara aykırı olmadığını veya neden kurallara aykırı davranmak zorunda kaldıklarını açıklamak ve kendilerini savunmak zorunda hissetmişlerdir.

Küreselleşen dünyada, devletler daha sosyal ve daha fazla aktörün yer aldığı bir çevre içinde hareket etmek zorundadır. Bu durum devletler arasındaki ilişkilerin kapsadığı konuların çeşitlenmesine ve derinleşmesine sebep olurken diğer taraftan devletlerin hareketlerini gözlemleyen ve denetleyen aktörlerin sayısını da arttırmıştır. Devletler artık attıkları her adımda, sadece diğer devletler veya uluslararası örgütler tarafından değil, ulusal ve uluslararası ölçekte faaliyet gösteren baskı ve çıkar grupları, medya, kamuoyu ve sivil toplum kuruluşları hatta ticari kuruluşlar tarafından gözlendikleri, şeffaf ve hesap sorulabilir bir ortamda hareket etmektedir. Devletlerin uluslararası hukuka uyan, uymayan, diğer aktörlerle işbirliği yapan, yapmayan her hareketi bu iç ve dış, resmi ve gayri resmi gözlemciler tarafından kayıt altına alınmakta ve devletlerin karneleri çıkarılmaktadır. Böyle bir ortamda devletlerin sahip oldukları imaj ve itibarları daha önemli bir hale gelmiştir. Uluslararası hukuka uymamak sadece itibar kaybı ile de sonuçlanmaz; yabancı sermayenin kaçması, kendi şirketlerinin dış pazarlardan soyutlanması gibi ekonomik yaptırım ve baskıları da beraberinde getirebilir. Çevre antlaşmalarına uymayanlar epistemik toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının eleştirilerine maruz kalır; insan haklarını ihlal edenler uluslararası toplumda kınanır; savaş kurallarına uymayanlar ise uluslararası mahkemelerde yargılanır. Uluslararası toplumdaki itibarını kaybeden, eleştirilen, kınanan, ayıplanan devletler, nihayetinde seçimler, eylemler, protestolar ve gösteriler yoluyla kendi halkı tarafından da cezalandırılabilir²¹.

İtibar teorisine göre, bir hukuk devleti olarak yapılan ün uluslararası ilişkilerde önemlidir ve Realistlerin iddia ettiği gibi, önceden verilmiş bir söze uymamakla kısa süreli bir kazanç elde edilmiş görünse de, gerçekte sahip olunan prestij ve dolayısıyla bunun gelecekte sağlayacağı kazançlar kaybedilmiş olacaktır. Devletin uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmesinin kısa vadeli faydaları, gelecekte daha yüksek maliyetlere neden olacaktır, çünkü devletin bu *hukuk tanımaz* imajı, gelecekte de bu yönde hareket edeceğinin bir işareti olarak yorumlanacaktır (Keohane, 1984: 290). Uluslararası hukuka uyum gösteren bir devlet ise, diğer devletlerin gözünde güvenilir bir imaja sahip olur. Gelecek planlarında uluslararası toplumun üyeleri bu devletle işbirliği yapabileceklerini, bu devletin taahhütlerine uyacağını bilir ve onunla uzun vadeli anlaşmalar yapmakta tereddüt etmezler (Guzman, 2002: 1847-1851). Ulusal çıkarlarıyla örtüşmeyen ya da net bir fayda sağlamayan konularda bile işbirliğine açık ve

²¹ Günümüzde illiberal ve rekabetçi otoriter devlet sayısında bir artış görülmektedir. Bu tür devletlerde, demokrasinin temeli olan seçimler uygulanmakla birlikte, demokrasinin diğer gerekli kurumları olan hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı, insan hakları, basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü gibi konularda yeterli gelişme sağlanamamıştır (Levitsky ve Way, 2002: 52-53; Zakaria, 1997: 22-23). Otokratik devletlerde iç politikada yaptırım ve halkın tepkisinden korkma gibi bir ulusal denetim mekanizması zaten yoktur, illiberal devletler de ise seçimler göstermelidir, bu yüzden halkın tepkisi iktidarın eylemlerine yön vermez.

taahhütlerine uyan devletler, gelecekte de diğer devletler için çekici ortaklar olarak düşünüleceklerdir (Downs ve Jones, 2002: 99).

Devletlerin neden uyum gösterdikleri konusuna, Realist ve Liberal teorilerin *güç*, *rasyonalite* ve *çıkarcılık*, İnşacı teorinin ise *kimlik* ve *davranış* açısından yaklaştığı daha önce belirtilmişti. İtibar teorisi, bu kavramları *itibar* açısından yorumladığında, üç teorinin de güçlü yanlarını birleştirmektedir. Realizm ve Liberalizme göre, devletler rasyonel aktörlerdir ve sürekli çıkarlarının peşinden koşarak kararlarını fayda-maliyet analizine göre alırlar. İtibarcıların iddiasına göre, gelecekte kendilerine daha çok çıkar sağlayacağını düşünerek devletlerin itibarlarını gözetmeleri, Realist ve Liberal teorilerin devletlerin rasyonel oldukları varsayımı ile paraleldir. Her ikisinde de devletler seçimlerini fayda-maliyet analizine göre yapmakta ve öz-çıkarcılığını takip etmektedirler. Yani, Realist ve Liberallerin *çıkarcılık* olarak adlandırdıkları amaç, yerini *itibar arayışına* bırakmıştır. Bu açıdan bakıldığında, itibar teorisinin Realist ve Liberal teori ile paylaştığı bir diğer kavramın *güç* olduğu anlaşılmaktadır. İtibarcılara göre, gücün modern tanımlarında *itibar* da, artık bir güç faktörüdür (Keohane ve Nye, 1998: 89).

Realizmde fayda-maliyet analizine göre karar veren rasyonel devletler, kazanacakları ve kaybedecekleri arasında bir kıyas yapar. Uluslararası hukuku ihlal ederek devletin elde edeceği kazanç kaybedeceği itibardan daha büyük ise, itibar teorisi açısından bu; o devletin kazancı uğruna itibarını lekelemeyi göze alabileceği anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda itibarını zedeleyecek harekette bulunmasına karşın, devlet; gerçekte, ulusal güvenlik, beka gibi hayati konularda çıkarını korumuş olacaktır. İtibar teorisyenleri de böyle bir durumda itibarın ikinci planda kalacağını kabul etmektedirler (Guzman, 2002: 1850, 1883).

İtibarcıların Liberallerle örtüşen yanı, karşılıklı bağımlılık ve işbirliği ihtiyacının her iki taraf için de bir ön koşul olarak görülmesidir. Liberallere göre bir işbirliği yapılmışsa, bu, devletlerin birbirlerine güvenilebilecekleri inancında olduğunu göstermektedir. İtibarcılara göre de, daha önce verdiği sözleri yerine getirdiği için itibar kazanmış güvenilir devletlerin varlığı işbirliği açısından bir önkoşuldur. İtibarcıların, İnşacılarla paylaştığı bir nokta ise kimliği ve itibarı oluşturmanın uzun zaman almasıdır. İnşacılar göre devletler, uluslararası arenadaki kimliklerini, aynı yöndeki istikrarlı ve uzun süreli davranışlarıyla kazanır. İtibarcılara göre de, itibar elde etmek ve bozulan itibarı geri kazanmak uzun zaman gerektirir.

Devletlerin içinde bulunduğu toplumun sosyal normlarına göre hareket ettiğini savunan İnşacılar göre, sosyalleşme devletlere *kimlik* kazandırır ve bu

kimlik uyum gibi belli davranışları devlete yükler. İtibar teorisine göre de, devletler, güvenilir olarak anılmak yerine, güvenilir bir devlet itibarına sahip olmak için verdikleri sözleri tutarlar. Her ikisinde de sosyal bir yapı içinde yer alan devletler kimlik ve itibarları gereği uyum göstermektedirler. Bu nedenle itibarcılar, uluslararası hukukun devlet davranışları üzerinde bir etkisi olmadığını savunan Realistlerle zıt, inşacılarla aynı görüştedir. Devletler, uluslararası toplum içindeki hareketlerine dikkat ettiklerine göre, uluslararası hukuk, devlet hareketlerini belirleyici bir etkiye sahiptir²². Ancak, ulusal güvenlik ya da beka gibi konularda, hukuk devleti olma itibarından vaz geçileceği görüşü, diğer teorilerde olduğu gibi, itibar teorisi tarafından da kabul edilmektedir (Kingsbury, 1997: 55; Guzman, 2002: 1850, 1883).

Devletlerin itibar algıları farklıdır; bazı devletler taahhütlerine sadık kalma veya hukuka uyma konusunda itibar sahibi olma arayışında iken, bazı devletler düşmanları cezalandırma, bazıları ne olursa olsun ulusal çıkarlarını elde etme, bazıları ise mağdurlara yardım etme konusunda itibar sahibi olmayı tercih edebilirler (Keohane, 1997: 498; Downs ve Jones, 2002: 95, 112-113). ABD'nin, 30.000 askerini Kore'de kaybedeceği bir savaşa girmesi Sovyetler Birliği karşısında düşmanlarını cezalandıracağı yönündeki itibarını sarsmamak içindi. Amerikan vatandaşlarına yönelik saldırılara rağmen, Somali'den çekilmeme nedeni olarak Clinton'ın "dünyanın her yerinde saldırgan, haydut ve teröristler, bizi politikalarımızı değiştirmeye zorlamanın en iyi yolunun insanlarımızı öldürmek olduğu sonucuna varacaklar" şeklinde ifade ettiği düşünce ise ABD'nin *gözü kara* itibarını pekiştirmek içindi (Schadel, 2016:7-8). Bu açıdan bakıldığında; itibar nosyonu, farklı kimlikler şeklinde tezahür edebilir ve uluslararası hukuka uyan bir devlet olma itibarı, bu kimliklerden yalnızca biridir.

Devletlerin uluslararası topluma uyum sağlama konusunda istekli oldukları, bu nedenle itibarlarına önem verdikleri temel varsayımından hareket eden bu teorisinin sorunlu tarafı, illiberal ya da otoriter devletlerin görünürde itibar arayışında olmayışlarıdır. Devletler -uluslararası topluma uyum isteği bakımından- "sosyal" varlıklarsa, bu tarz tutumlar "sosyal olmayan" davranışlardır ve uluslararası toplum tarafından hoş görülmecektir. O halde bir devlet neden illiberal ve/veya otoriter tutumlar benimser, bunun kendisi için uluslararası toplumdaki dışlanma, yalnızlaşma, düşük statüye mahkûm edilme vb. gibi sonuçları olacağını kestiremez mi ve tüm bu risklere rağmen, kendi doğasına yani itibar arayışına ters olan davranışlara neden yönelir? Bu tür

²² Realistlerin öngördüğü üzere devletler uluslararası hukuku işe yaramaz bir kurum olarak görüyor olsalardı, en başında antlaşma yapmak ya da müzakerelerde bulunmak gibi uzun ve masraflı süreçlerle uğraşmazlar (Guzman, 2002: 1844) ya da yüksek aidatlar ödeyecekleri uluslararası örgütlere üye olmazlardı.

sorular, itibar teorisinin temel varsayımının, özellikle, illiberal ve/veya otoriter devletler için geçerli olmayabileceğine işaret etmektedir.

Ancak, illiberal veya otoriter devletlerin davranışı, itibar teorisinin araştırmanın temel argümanı olarak öne sürülen, diğer teorilerin güçlü yanlarını alarak yorumlama özelliği sayesinde, bu teori içinde açıklanabilir. Örneğin 1914’de Birinci Dünya Savaşı başladığında Rusya’nın saldırgan tutumu, 1908’de Avusturya-Macaristan’ın Bosna-Hersek’i ilhakı ile aşağılanması intikamını alma²³ ve Balkanlar üzerinde kaybettiği *itibarını* yeniden sağlama (Tang, 2005: 53) fırsatını ele geçirmiş olmasına bağlanabilir. Bu okumayı mümkün kılan, Realizmin güç arayışı nosyonunun itibar arayışı ile ilişkilendirilebilmesidir. Realizme göre uluslararası ilişkiler; hukuk değil, gerçekte güç dengeleri üzerine kuruludur, dolayısıyla, uyumlu devlet olarak anılmak için hangi kurallara uymanın yeterli ve gerekli olduğu sorusu da, güç dengelerine ve konjonktüre bağlı olarak değişkenlik gösterecektir. Yani, güç dengelerinin oluşturduğu fiili uluslararası hukuk çerçevesi her stratejik dönemde değişim gösterecek ve dengenin kurulduğu her bir istikrar döneminde itibar arayışının da çerçevesi değişecektir. O halde, illiberal veya otoriter yönelimlere sahip devletlerin bu davranışları, itibar teorisi açısından, dışlandığını veya hak ettiği itibarın kendisine tanınmadığını düşünen devletlerin uluslararası hukuku yeniden kurmaya yönelik birer itibar arayışı olarak kabul edilebilir.

Her uyum, belirli bir hukuki çerçeve içindeki kural sistemine uyumdur. Bu anlamda reel güç dengeleriyle oluşan hukuki çerçevelerce belirlenmiş kurallar dizgesi dışında, maddi koşullardan bağımsız bir itibar arayışı ve uyum çabası da olmayacaktır. Bu aşamada “herhangi bir uluslararası hukuk sisteminin uyum ve itibar fırsatları her devlet için eşit ölçüde mi dağıtılmıştır?” sorusu sorulmalıdır. Bu sorunun cevabı olumsuzsa, o halde bazı devletlerin uyum ve itibarın mevcut hukuksal çerçevesini reddedeceğini, başka bir hukuksal çerçeve arayışı içinde olacağını ve bunu yapabilmek için gereken milli gücünü, içeride illiberalizm ve/veya otoriterizm gibi yollardan, dışarıda (dış ilişkilerinde) yayılmacılık, saldırganlık, yeni uluslararası ittifaklar arayışı vb. yollardan temin etme yoluna gidebileceğini öngörebiliriz.

Bu tartışma, itibar teorisinin illiberal veya otoriter tutumları açıklamak için yapacağı olası açıklamayı örneklemek için yapılmıştır. Araştırmanın temel

²³ Kaybettiği *itibarını* geri kazanmak isteyen bir devlet, bir taraftan önceki seferin intikamını almak diğer taraftan da *itibarını* geri kazanmak için eline bir fırsat geçtiğinde, daha kararlı ve hatta daha saldırgan bir tutum sergileyecektir. Örneğin ABD’nin, Vietnam’da kaybettiği *itibarını* geri kazanabilmek için 1975’de Mayaguez Olayı sonrasında Kamboçya’ya verdiği karşılık çok sert olmuştur (Tang, 2005: 53).

hipotezi, itibar teorisinin üç farklı teorisinin güçlü yanlarını alarak bünyesinde birleştirebilme ve bu sayede diğerlerinin açıklayamadığı davranışları açıklayabilme yeteneğine sahip olduğudur. Bu nedenle amaç, verilen örneği savunmak değil, itibar teorisinin neden birleştirici bir teori olarak anılması gerektiğini örneklemektir.

4. SONUÇ

Devletlerin uluslararası hukuka uyumunu Uİ teorileri açısından ele alan bu çalışmada, uluslararası hukuka uyum konusunda ileri sürülen yaklaşımlardan biri olan itibar teorisi, üç farklı Uİ teorisi açısından yorumlanmıştır. Araştırmanın analizine göre, Realizmin ve Liberalizmin *güç* ve *çıkart*, inşacılığın *kimlik* nosyonları *itibar* kavramı ile ilişkilendirilebilmekte ve uyum bu açılardan açıklanabilmektedir. Üç ana teori ile de bağlantı kurabilmesine bağlı olarak itibar teorisi, uyum konusunda bu üç teorisinin açıklamakta zorlandığı konulara cevaplar üretebilmektedir. Örneğin, Realizmin cevapsız bıraktığı “devletler buna gücü yettiği halde uluslararası hukuku neden çiğnemez” sorusuna “çünkü devletler itibarlarını kaybetmek istemezler” şeklinde; Liberalizmde cevapsız kalan “ortak faydaya rağmen devletler uluslararası hukuka neden uymaz” sorusuna, “bu devletler ortak fayda ile sağlayacakları itibar yerine bireysel fayda peşinde koşarlar”²⁴ şeklinde; ve inşacılıkta cevapsız kalan “sahip olduğu değere rağmen devletler normları neden ihlal eder” sorusuna, “bazı devletler uluslararası hukuka uyan devlet olma itibarını kimliklerinin bir parçası haline getirememiştir” şeklinde cevap verebilmektedir. Bu özelliği nedeniyle itibar teorisi, devletlerin uluslararası hukuka neden uyduğunu açıklayan Uİ teorileri için *birleştirici bir teori* olarak adlandırılmıştır.

TEŞEKKÜR

Makalenin gelişmesine katkılarından dolayı Doç. Dr. Atakan HATİPOĞLU'na teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

Akehurst, Michael (1993), A Modern Introduction to International Law (New York: Routledge).

²⁴ Gerçekten de, bu konuda sabıkalı devletler, uluslararası işbirliklerine uymadıkları için kirli bir sicile sahiptirler.

Beck, Peter J. (1981), "The Winter War in the International Context: Britain and the League of Nations' Role in the Russo-Finnish Dispute, 1939–1940", *Journal of Baltic Studies*, 12 (1): 58-73.

Bodansky, Daniel (2010), *The Art and Craft of International Environmental Law* (Massachusetts: Harvard University Press).

Boyle, Alan (2010), "Soft Law in International Law Making", Evans, Malcolm D. (Der.), *International Law* (New York: Oxford University Press): 122-140.

Breitmeier, Helmut, Oran R. Young ve Michael Zürn (2006), *Analyzing International Environmental Regimes: from Case Study to Database* (Massachusetts: MIT Press).

Bull, Hedley (1977), *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* (New York: Columbia University Press).

Chayes, Abram ve Anatonia Handler Chayes (1995), *The New Sovereignty: Compliance with International Regulatory Agreements* (Cambridge: Harvard University Press).

Chayes, Abram, Anatonia Handler Chayes ve R. B. Mitchell (1998), "Managing Compliance: A Comparative Perspective", Weiss, Edith Brown ve Harold K. Jacobson (Der.), *Engaging Countries: Strengthening Compliance with International Environmental Accords* (Cambridge: MIT Press): 39-62.

DiMento, Joseph F.C. (2003), *The Global Environment and International Law* (Austin: University of Texas Press).

Downs, George W. ve Michael A. Jones (2002), "Reputation, Compliance, and International Law", *The Journal of Legal Studies*, 31 (1): 95-114.

Doyle, Michael W. (1998), *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism* (London: Norton).

Fisher, Roger (1981), *Improving Compliance with International Law* (Charlottesville: University Press of Virginia).

Fitzmaurice, Malgosia, (2010), "The Practical Working of the Law of the Treaties", Evans, Malcolm D. (Der.), *International Law* (New York: Oxford University Press): 172-200.

Franck, Thomas M. (1990), *The Power of Legitimacy Among Nations* (New York: Oxford University Press).

Glennon, Michael J. (2005), "How International Rules Die", *Georgetown Law Journal*, 93 (3): 939-991.

Guzman, Andrew T. (2002), "A Compliance-Based Theory of International Law", *California Law Review*, 90: 1823-1887.

Haas, Peter M. (1997), "Why Comply, or Some Hypotheses in Search of an Analyst", Weiss, Edith Brown (Der.), *International Compliance with Nonbinding Accords* (Washington DC: The American Society of International Law): 21-48.

Hathaway, Oona (2002), "Do Human Rights Treaties Make a Difference?", *The Yale Law Journal*, 111 (8): 1935-2042.

Hathaway, Oona (2005), "Between Power And Principle: An Integrated Theory Of International Law", *The University of Chicago Law Review*, 72: 469-536.

Henkin, Louis (1979), *How Nations Behave*, 2. Baskı (New York: Columbia University Press).

Jacobson, Harold K. ve Edith Brown Weiss (1995), "Strengthening Compliance with International Environmental Accords: Preliminary Observations from a Collaborative Project", *Global Governance*, 1: 119-148.

Keohane, Robert O. (1984), *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton: Princeton University Press).

Keohane, Robert O. (1989), *International Institutions and State Power Essays in International Relations Theory* (Boulder: Westview Press).

Keohane, Robert O. (1992), "Compliance with International Commitments: Politics within a Framework of Law", *Proceedings of the ASIL Annual Meeting 86*, (Cambridge: Cambridge University Press).

Keohane, Robert O. (1997), "International Relations and International Law: Two Optics", *Harvard International Law Journal*, 38 (2): 487-502.

Keohane, Robert O. ve Nye Jr, Joseph S. (1998), "Power and Interdependence in the Information Age", *Foreign Affairs*, 77 (5): 81-94.

Kingsbury, Benedict (1997), "The Concept of Compliance as a Function of Competing Conceptions of International Law", Weiss, Edith Brown (Der.), *International Compliance with Nonbinding Accords* (Washington DC: The American Society of International Law): 345-372.

Kingsbury, Benedict (1998), "The Concept of Compliance as a Function of Competing Conceptions of International Law", *Michigan Journal of International Law*, 19 (2): 345-372.

Krasner, Stephen D. (1983), "Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables", Krasner, Stephen D. (Der.), *International Regimes* (Ithaca: Cornell University Press): 185-205.

Krasner, Stephen D. (2002), "Realist Views of International Law", *Proceedings of the Annual Meeting of American Society of International Law*, 96: 265-268.

Kratochwil, Friedrich V. (1989), *Rules, Norms and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs* (Cambridge: Cambridge University Press).

Kratochwil, Friedrich V. ve John Gerard Ruggie (1986), "International Organization: A State of the Art on an Art of the State", *International Organization*, 40 (4): 753-775.

Kreps, Sarah Elizabeth ve Anthony Clark Arend (2006), "Why States Follow the Rules: Toward a Positional Theory of Adherence to International Legal Regimes", *Duke Journal of Comparative & International Law*, 16: 331-414.

Levitsky, Steven ve Lucan A. Way (2002), "Elections without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism", *Journal of Democracy*, 13 (2): 51-65.

Machievelli, Niccolò (1988), *The Prince*, Skinner, Quentin ve Russell Price (Ed.), (Cambridge: Cambridge University Press).

Mitchell, Ronald B. (1994), "Regime Design Matters: Intentional Oil Pollution and Treaty Compliance", *International Organization*, 48 (3): 425-458.

Mitchell, Ronald B. (2001), "Institutional Aspects of Implementation, Compliance, and Effectiveness", Luterbacher, Urs ve Detlef F. Spinz (Der.), *International Relations and Global Climate Change* (Massachusetts: MIT Press): 221-244.

Morgenthau, Hans J. (1973), *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Gözden Geçirilmiş 5. baskı (New York: Alfred A. Knopf).

Pazarıcı, Hüseyin (2001), *Uluslararası Hukuk Dersleri, I. Kitap* (Ankara: Turhan Kitabevi).

Posner, Eric (2003), "Do States Have a Moral Obligation to Obey International Law?", *Stanford Law Review*, 55: 1901-1919.

Raustiala, Kal (2000), "Compliance and Effectiveness in International Regulatory Cooperation", *Case Western Reserve Journal of International Law*, 32 (3): 387-440.

Raymond, Aron (2003), *Peace and War: A Theory of International Relations* (London: Transaction Publishers).

Schädel, Andreas (2016), *Signaling Weakness or Building Capacity: A Reassessment of the Reputation Argument in Separatist Conflicts*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Zürich: ETH Zurich).

Setear, John K. (1996), "An Iterative Perspective on Treaties: A Synthesis of International Relations Theory and International Law", *Harvard International Law Journal*, 37 (1): 139-229.

Shannon, Vaughn P. (2000), "Norms are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation", *International Studies Quarterly*, 44 (2): 293-316.

Shihata, Ibrahim F. I. (1997), "Implementation, Enforcement, and Compliance With International Environmental Agreements - Practical Suggestions in Light of the World Bank's Experience", *Georgetown International Environmental Law Review*, 9: 37-51.

Simmons, Beth A. (1998), "Compliance with International Agreements", *Annual Review of Political Science*, 1 (1): 75-93.

Simmons, Beth A. (2000), "Money and the Law: Why Comply with the Public International Law of Money?", *Yale Journal of International Law*, 2: 323-362.

Smith, Edwin M. (1990), "Understanding Dynamic Obligations: Arms Control Agreements", *California Law Review*, 64: 1549-1606.

Sohn, Louis B. (1964), "Expulsion or Forced Withdrawal from an International Organization", *Harvard Law Review*, 77 (8): 1381-1425.

Tang, Shiping (2005), "Reputation, Cult of Reputation, and International Conflict", *Security Studies*, 14 (1): 34-62,

Thirlway, Hugh (2010), "The Sources of International Law", Evans, Malcolm D. (Der.), *International Law* (New York: Oxford University Press): 95-121.

Underdal, Arild (2002), "Conclusion: Patterns of Regime Effectiveness", Miles, Edward L., Steinar Andresen, Elaine M. Carlin, Jon Birger Skjærseth, Arild Underdal ve Jørgen Wettestad (Der.), *Environmental Regime Effectiveness: Confronting Theory with Evidence* (Massachusetts: MIT Press): 433-465.

Vogel, David ve Timothy Kessler (1998), "How Compliance Happens and Doesn't Happen Domestically", Weiss, Edith Brown ve Harold K. Jacobson

(Der.), *Engaging Countries: Strengthening Compliance with International Environmental Accords* (Cambridge: MIT Press): 19-37.

Waltz, Kenneth (2010), *Theory of International Politics* (Illinois: Waveland Press).

Young, Margaret A. (2012), "Introduction: The Productive Friction Between Regimes", Young, Margaret A. (Der.), *Regime Interaction in International Law* (New York: Cambridge University Press): 1-19.

Young, Oran R. (1992), "The Effectiveness of International Institutions: Hard Cases and Critical Variables", Rosenau, James N. ve Ernst-Otto Czempiel (Der.), *Governance Without Government: Order and Change in World Politics* (Cambridge: Cambridge University Press): 160-194.

Young, Oran R. (1994), *International Governance: Protecting the Environment in a Stateless Society* (Ithaca: Cornell University Press).

Zakaria, Fareed (1997), "The Rise of Illiberal Democracy", *Foreign Affairs*, 76 (6): 22-43.